

JESAJA BETER BEGRIPEN

Jesaja beter begrijpen is het zesde deel in de bijbelstudiereeks 'Bijbel beter begrijpen'. Meer informatie over deze reeks is te vinden op www.bijbelbeterbegrijpen.nl. De reeks wordt uitgegeven in samenwerking met de IZB te Amersfoort.

Reeds verschenen:

Niels de Jong, *Jezus beter begrijpen. In het licht van Johannes* (2010)

Niels de Jong, *Psalmen beter begrijpen. En groeien in gebed* (2011)

Niels de Jong, *David beter begrijpen. Meer zicht op bijbelverhalen uit het Oude Testament* (2012)

Niels de Jong en Niels van Donselaar, *Petrus beter begrijpen. Over het volgen van Jezus* (2013)

Niels de Jong en Henk Boerman, *Paulus beter begrijpen. Over leven als christen* (2014)

BIJBEL BETER BEGRIJPEN

*Jesaja beter
begrijpen*

meer zicht op Gods hart

Niels de Jong

Uitgeverij Boekencentrum / IZB

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC)® draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Deze uitgave verschijnt in samenwerking met de IZB te Amersfoort.

De bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan de NBV,
© Nederlands Bijbelgenootschap 2004.

Ontwerp omslag: Studio Vrolijk
Ontwerp binnenwerk: Studio Anton Sinke

ISBN 978 90 239 2792 1
NUR 707

© 2014 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

	Woord vooraf	7
	Introductie	9
1	God is een God van recht (Jesaja 1)	19
2	God leidt (Jesaja 30)	27
3	God van de toekomst (Jesaja 34-35)	33
4	God is betrokken (Jesaja 42)	41
5	God is de enige (Jesaja 45-46)	47
6	God vergeet niet (Jesaja 49)	53
7	Gods dienaar (Jesaja 53)	59
8	God sluit in (Jesaja 56)	65

Woord vooraf

De profeten behoren waarschijnlijk niet tot de meest gelezen bijbelboeken. De kritische woorden, de moeilijk te duiden voorzeggingen en de soms merkwaardige beelden uit een ons vreemde wereld, maken dat velen de profetenboeken wat links laten liggen. Als er stil wordt gestaan bij de profeten, dan gebeurt dat vaak op selectieve wijze. Dat is zeker ook het geval bij Jesaja, waar dan een aantal hoofdstukken en bepaalde teksten wel de nodige aandacht krijgen. Ook in dit boek gaan we enigszins selectief met het boek Jesaja om. Immers, het hele bijbelboek Jesaja is te omvangrijk voor een boekje als dit. Er is echter wel geprobeerd om het hele boek recht te doen. Dat betekent dat zowel bekende als minder bekende hoofdstukken langskomen.

Hoewel de profetische boeken niet tot de meest toegankelijke bijbelboeken behoren, behandelen ze wel vragen die ook in onze tijd spelen. Waar is God? Hoe kan het dat er zo veel onrecht en ellende is? Doet God er wel iets aan? Kan het kwaad zomaar zijn gang gaan? Waar gaat het heen met de wereld? Zeker in het bijbelboek Jesaja wordt ingegaan op deze vragen, twijfels en problemen met God en het leven.

In de profetenboeken komen niet alleen de profeten aan het woord, maar spreekt God zelf ook. En dat doet God op emotionele en hartstochtelijke wijze. De profeten geven als het ware Gods gezichtspunt weer. In die woorden van God – die op allerlei kwesties ingaan – klinkt deze ene boodschap, die allerminst vanzelfsprekend is: Gods hart gaat uit naar zijn volk. Dat is zeker ook kenmerkend voor Jesaja.

In acht hoofdstukken wil dit boek zicht geven op Jesaja. Dwars door Jesaja heen ontstaat er dan als het goed is ook meer zicht op de andere profeten. In ieder hoofdstuk zijn diverse gespreksvragen en verwerkingsopdrachten bijgevoegd die kunnen helpen bij het gesprek over het betreffende bijbelgedeelte. Immers, dit boekje is juist ook gericht op bespreking in een groep. Het boek is eveneens geschikt voor individueel gebruik. Het is de bedoeling geweest om in verstaanbare taal de oude woorden van Jesaja op te laten lichten voor mensen van vandaag. Zowel beginnende bijbellezers als wat

meer geoefende bijbellezers worden hopelijk met dit boek geholpen om meer te weten te komen over Jesaja. Ik ben echter helemaal blij als het helpt om de God van Jesaja beter te leren kennen.

Niels de Jong
Voorjaar 2014

Het eigene van een bijbelse profeet

De profeten zijn niet in de eerste plaats toekomstvoorspellers, ook al is dat vaak zo gedacht. In de eerste plaats zijn het mensen die meer 'zien' dan anderen. Zij doorzien machthebbers en kwaaddoeners. Zij zien scherp wat er mis is in een samenleving. Ze hebben inzicht in de loop van de geschiedenis en zicht op wat er in de toekomst staat te gebeuren. Bovenal hebben ze iets van God gezien en begrepen wat ze van Hem en over Hem door moeten geven. De profeten kun je daarom ook 'zieners' noemen. Door de profeten reageert God op de vragen en de omstandigheden van de mensen.

De boodschap van een profeet is geen keurig uitgewerkt betoog dat de hoorder (of lezer) wil informeren. Het zijn emotionele oproepen die mensen wakker willen schudden en die tot verandering oproepen. Het is te vergelijken met iemand die een tornado op zich af ziet komen. Die gaat geen fraaie toespraak houden, maar die schreeuwt, zwaait met zijn armen en springt op en neer. Zo reageren de profeten ook, aangezien ze een groot gevaar zien dat anderen vaak niet in de gaten hebben. Daarom schreeuwen ze en springen ze op en neer om maar de aandacht van anderen te kunnen trekken. Deze vergelijking geeft wel aan dat het niet altijd eenvoudig is om een profeet te zijn. Er rust namelijk een zware verantwoordelijkheid op zijn schouders. Bovendien landt de boodschap van een profeet maar zelden. Vaak is zijn boodschap tot dovemansoren gericht en stuit het op harde harten. Dit vervreemdt de profeet van zijn tijdgenoten. Ergens komt de profeet zo tussen de mensen en God te staan. Tegenover zijn volksgenoten neemt hij het op voor God, maar tegenover God neemt hij het op voor zijn volk. Dat is geen gemakkelijke positie.

De profeet spreekt niet alleen over God, maar ook namens God. Sterker nog, God spreekt door de profeet heen. Blijkbaar zitten de profeten zó op dezelfde golflengte als God, dat ze verwoorden wat er in Gods hart leeft. God inspireert zijn profeten tot woorden en daden. Van de profeten die optreden ten tijde van de eerste koningen, hebben we alleen maar verhalen. Van de latere profeten hebben we ook teksten. Deze profeten worden verdeeld in 'grote profeten' en 'kleine

profeten'. Deze indeling is gebaseerd op de lengte van het geschrift dat op hun naam staat. Het bestaan van profeten is een tamelijk uniek verschijnsel in de culturen van die tijd. Hun optreden is zeer bepalend geweest voor de godsdienst van het oude Israël. Hun boodschap is echter niet echt nieuw. Ze onderstrepen wat al in de boeken van Mozes geschreven stond. Met name de boodschap van het boek Deuteronomium zetten ze met hun woorden kracht bij. In Deuteronomium is er de oproep om naar God te luisteren en de wegen te gaan die Hij wijst. Als het volk dat zal doen, zal het gezegend worden. Als het volk echter God zal vergeten en eigen wegen gaan, zal dat ertoe leiden dat het verdreven zal worden uit zijn land. Met name Deuteronomium 4:23-31 vat dit kernachtig samen. In dat gedeelte wordt eveneens ruimte gegeven voor inkeer en zal blijken dat God het volk dan genadig zal zijn. De profeten bekrachtigen deze boodschap van Deuteronomium als het ware steeds. Dit doen zij door de waarschuwingen kracht bij te zetten, de ruimte tot inkeer te schetsen en ook een toekomst voor te stellen waar de dingen weer goed gekomen zijn. Daarbij willen ze mensen niet alleen bewegen om goed over God te denken, maar ook om goed te leven.

De persoon Jesaja

Het eerste deel van het bijbelboek Jesaja biedt ons de nodige informatie over de profeet Jesaja. Zo is in het allereerste vers te lezen dat hij opgetreden heeft ten tijde van de Judese koningen Uzzia, Jotam, Achaz en Hizkia, waarschijnlijk in de jaren 750 tot 700 v.Chr. Omdat Jesaja zo makkelijk toegang had tot de koningen, lijkt het erop dat hij zelf ook uit koninklijke kringen kwam. Toch gedraagt hij zich lang niet altijd zoals je zou verwachten van iemand van adel. Zo loopt hij jarenlang in een hemd rond als een soort levend teken van een bepaalde boodschap (Jesaja 20). Hieruit blijkt wel dat profeet-zijn geen baan is, maar een roeping voor het leven. Jesaja wordt met heel zijn persoon en heel zijn leven betrokken bij dit werk als profeet. Zo moet hij zijn kinderen namen geven die een boodschap van God voor het volk bevatten (Jesaja 8, waar ook blijkt dat Jesaja met een profetes is getrouwd). Zijn ambt als profeet begint overigens met een roepingservaring (Jesaja 6). In een bijzondere visioen wordt Jesaja gezonden naar het volk om namens God te spreken. Daarbij moeten zijn lippen eerst gereinigd worden door vuur, zodat hij namens God zuiver kan spreken.

Jesaja I, II en III

Het bijbelboek Jesaja bevat allerlei profetische boodschappen, verspreid over een periode van een paar honderd jaar. Deze zeer diverse boodschappen waren in eerste instantie waarschijnlijk allemaal losse toespraken. De boodschappen zijn uiteindelijk gebundeld in een boek. In vroeger tijden was dat een boekrol, die wel zo'n acht meter lang kon zijn. Deze bundeling heeft echter niet kunnen voorkomen dat er soms zomaar van het ene onderwerp wordt overgesprongen naar een ander onderwerp. Het blijft een samenraapsel van allerlei boodschappen, waarbij zelfs niet altijd duidelijk is waar het ene gedeelte stopt en het andere begint. Extra lastig is het gegeven dat er geen tussenkopjes of hoofdstukindelingen staan.

Geleerden denken dat de profeet Jesaja alleen voor het eerste deel verantwoordelijk is (hoofdstuk 1-39). In deze tijd was het volk Juda nog zelfstandig, maar was er wel de sterke dreiging van de Assyriërs, die later ook de grootste machthebbers werden in die regio. Het tweede deel, hoofdstuk 40-55, bestaat uit een verzameling profetieën die door veel geleerden wordt toegeschreven aan een profeet die optrad gedurende de Babylonische ballingschap, zo'n tweehonderd jaar na het eerste deel. Het derde deel heeft betrekking op de tijd na de terugkeer van de ballingen uit Babylon. De politieke omstandigheden in de verschillende periodes drukken hun stempel op de profetieën. In het eerste deel zijn dat de oprukkende Assyriërs, in het tweede deel de Babyloniërs, die nog stevig in het zadel lijken te zitten, en in het derde deel hebben de Perzen zich opgewerkt tot machthebber. Die drie delen hebben zo hun eigen, kenmerkende thema's. In het eerste deel is er stevige kritiek op de Judeeërs vanwege allerlei maatschappelijke misstanden. Verder wordt de omliggende volken het oordeel aangezegd. Maar de profeet bemoedigt zijn lezers ook met allerlei aankondigingen van heil en vrede en roept op tot vertrouwen in God. De 'tweede Jesaja' spreekt in een tijd zonder hoop of perspectief. In die moeilijke en onzekere tijd van de ballingschap geeft hij allerlei beloften over redding, terugkeer en een nieuwe toekomst. In het derde deel blijkt dat het na de terugkeer uit de ballingschap niet als vanzelf goed gaat met de Judeeërs. Thema's uit de eerste twee delen van het boek Jesaja komen hier weer terug. Er wordt benadrukt dat een juiste levenswandel van groot belang is. Verder klinkt er telkens weer dat God zijn beloften waar zal maken en een nieuwe toekomst zal laten aanbreken.

De eerste lezers van Jesaja

Om de teksten van een profeet te begrijpen, moet er eerst zicht zijn op de tijd en de omstandigheden waarin de boodschap toentertijd landde. De tijd dat Jesaja optrad (Jesaja I), was een cruciale periode voor zowel Juda (het zuidelijke rijk) als Israël (het noordelijke rijk). Deze twee rijken waren na het koningschap van Salomo uiteengevallen. Israël valt ten prooi aan Assyrië en gaat ten onder. De toenevende machtsuitbreiding van Assyrië maakt ook Juda onzeker. Omdat Juda een van de rijkste en machtigste landen in de regio was geworden, stond het ook in het voorste gelid van het anti-Assyrische verzet. Maar er was wel de verleiding om een bondgenootschap met Assyrië te sluiten, onder het mom van *if you can't beat them, join them*. Deze strategie veroordeelt Jesaja echter ten zeerste. Dan zou Juda namelijk betrokken worden bij de militaire operaties van Assyrië, maar ook zou het betekenen dat de goden van Assyrië aanvaard zouden moeten worden. Jesaja waarschuwt eveneens voor een andere strategie die werd overwogen: hulp zoeken bij Egypte. Deze andere supermacht van die tijd is echter onbetrouwbaar. Jesaja stelt dat enkel het vertrouwen op God zal kunnen redden. Daarbij voorspelt hij dat wanneer Assyrië op het hoogtepunt van zijn macht is, het niet lang meer zal duren voordat het ten onder zal gaan.

In het tweede deel is de achtergrond de ballingschap van het volk Juda. We zijn dan al heel wat jaren in de geschiedenis gevorderd en Juda is toch ten onder gegaan omdat het geweigerd had naar God te luisteren. Ten tijde van die ballingschap richt God zich tot de ballingen, die de moed dreigden te verliezen. In diverse hoofdstukken van dit boek zal er meer over die context worden verteld.

In het derde deel staan de ballingen op het punt terug te keren naar Jeruzalem. De Perzen hebben dan inmiddels de macht overgenomen van de Babyloniërs. Zij geven de ballingen ook de gelegenheid om terug te keren.

In het algemeen kan worden gesteld dat het volk Israël in elke tijd alleen stond in zijn monotheïsme, in zijn godsdienst zonder beelden, en ook zijn leefregels waren anders dan die van de volken rondom. Voortdurend stonden de Israëlieten daarom bloot aan de verleiding om zich aan te passen aan wat om hen heen als normaal werd gezien. Overigens gebruiken we in dit boek de termen Judeeërs, Joden, ballingen en Israëlieten door elkaar heen. We bedoelen daar dan de mensen mee van het zuidelijke rijk Juda, waarvan Jeruzalem de centrale stad was. Wat er echter in Israël en met de ballingen gebeurt, overstijgt hun eigen geschiedenis. In de relatie van God met Israël zien we

wie God is en waar Hij belang in stelt. Dat maakt Jesaja ook voor latere lezers relevant

De God van Jesaja

De God van Jesaja is wellicht anders dan het beeld dat de gemiddelde lezer van God heeft. Als we in het Westen nog iets van God willen zeggen, dan is het dat Hij in ieder geval liefde moet zijn. Al snel wordt God dan een lieverige God, die je ook weer niet al te serieus hoeft te nemen. Voor de profeet is God wel vol liefde voor mensen, maar allesbehalve lievig. Jesaja schetst in allerlei bewoordingen de heftigheid van God. 'Al zo lang heb ik niets gezegd, ik heb gezwegen, me beheerst. Nu schreeuw ik het uit als een barende vrouw, ik zucht en ik zwoeg tegelijk' (Jesaja 42:14). De God van Jesaja neemt de rebellie van mensen hoog op. In allerlei bewoordingen wordt deze opstandigheid en hoogmoed veroordeeld. De straf die het oproept, volvoert God door middel van machtige volken (bv. de Assyriërs, de Babyloniërs, de Perzen). Zulke volken zijn instrumenten in Gods hand, maar worden ook zelf weer geoordeeld als zij hun boekje te buiten gaan.

In het boek Jesaja is duidelijk te lezen dat God boven de aardse machten staat. Hij is degene die de loop van de geschiedenis in zijn hand heeft. God was namelijk degene die er vanaf de schepping bij was en er tot het einde toe zal zijn ('Ik, de HEER, ik was de eerste en ook bij de laatsten zal ik zijn' – Jesaja 41:4). God is de onvergelykbare, de verhevene, de machtige, niet uit te beelden, hoger en wijzer dan mensen zich kunnen inbeelden (zie hierover vooral Jesaja 40:12-31). Deze God kan het al helemaal niet hebben als mensen ervoor kiezen om andere goden te dienen. Herhaaldelijk klinkt het dan ook: 'Ik ben de HEER, er is geen ander, buiten mij is er geen god' (Jesaja 45:5).

Tegelijkertijd is die verheven God bijzonder betrokken bij wat er op aarde gebeurt. Het raakt Hem zelfs ten zeerste. Met name voor de kwetsbaren (de weduwe en de wees, in de woorden van Jesaja) en voor hen die onrecht wordt aangedaan, wil God opkomen. Het oordeel voor de volken die kwaad hebben gedaan, liegt er niet om. 'De HEER komt heel het land verwoesten met de werktuigen van zijn toorn' (Jesaja 13:5). De Heer is de ontzagwekkende en zelfs de huiveringwekkende voor hen die zich niets aan Hem gelegen laten liggen. Aan wie op deze God vertrouwen, blijkt God echter bescherming te bieden en redding te geven. 'God, hij is mijn redder. Ik heb een vast vertrouwen, ik wankel niet, want de HEER is mijn sterkte, hij is mijn beschermer, hij heeft mij redding gebracht' (Jesaja 12:2). Keer op keer

roepen de teksten uit Jesaja op om op God te vertrouwen. God is namelijk voor Jesaja geen onpersoonlijke kracht, zoals omliggende volken het goddelijke zagen. God is iemand met wie je contact kunt hebben, op wie je kunt bouwen, die doet wat Hij zegt. In nood kun je je wenden tot deze God die kan en wil redden. Hij wil zijn reddende macht inzetten om die nieuwe toekomst te laten aanbreken. Israël heeft Hem leren kennen als de bevrijder van zijn volk.

Het beeld van God dat Jesaja ons biedt, is dus heel wat weerbarstiger en veelzijdiger dan veel godsbeelden die mensen vandaag de dag hebben. De God van Jesaja is enorm verheven, maar ook zeer dichtbij. Hij redt en oordeelt. Hij is zeer betrokken en hartstochtelijk bewogen. Zijn woede kan bijzonder heftig zijn, zeer emotioneel kan Hij reageren. Bij dat alles is Hij degene die de geschiedenis in zijn hand heeft en machtiger is dan welke macht ook. Hij is de God van het begin, maar ook de God die alles tot voltooiing zal brengen. Al met al vat Jesaja samen wat er in de hele Bijbel over God wordt gezegd.

Hoofdthema's in Jesaja

Hoewel Jesaja allerlei onderwerpen aanraakt, zijn er ook een aantal hoofdthema's te onderscheiden. We noemen er hier vijf. In de eerste plaats geeft Jesaja een uitgebreid beeld van God (zie hierboven). Jesaja benadrukt Gods verhevenheid en macht, zijn rechtvaardigheid en heiligheid. God is anders, hoger en verhevener dan welke god dan ook. In dit verband is ook Jesaja's geliefde benaming voor God te noemen: 'de Heilige van Israël'. In diverse gedeelten wordt gesproken over zijn scheppende kracht, zijn verheven daden in de geschiedenis, zijn macht in het heden, zijn majesteit die eens aan iedereen geopenbaard zal worden.

Als tweede thema is 'zonde' te noemen. De kern van zonde bij Jesaja is 'rebellie', die zich vooral uit in afgoderij. Daarnaast uit het zich in het doen van onrecht. God neemt mensen dit kwaad zeer kwalijk. Hij voelt zich verraden en gekwetst. Geschokt is de profeet over wat mensen van Gods goede wereld hebben gemaakt. De profeet kijkt daarbij niet alleen naar Israël. Hij klaagt ook de volken aan vanwege hun kwaad, bloeddorst en geweld. Het roept Gods woede op. Het derde thema dat in Jesaja naar voren komt, is dat de verheven God genadig is. Er is steeds weer ruimte voor inkeer. Tot die inkeer probeert de profeet ook telkens weer te bewegen. Soms door waarschuwingen, dan weer door emotionele oproepen en soms ook door prachtige toekomstvisioenen. God verlangt ernaar dat Hij genadig

kan zijn en zijn mensen kan redden.

Een vierde thema is de herhaalde oproep van Jesaja om op God te vertrouwen en niet te hopen op welke andere god of macht dan ook. God blijft zelfs trouw aan zijn mensen als Hij hen moet straffen voor hun ontrouw. Steeds weer is er de mogelijkheid van een nieuw begin. Als vijfde thema is de messiasfiguur te noemen. Al eerder in de Bijbel is er de verwachting van een nieuwe David door wie God zal redden en een nieuwe toekomst aan zal laten breken. Die verwachting wordt in Jesaja alleen maar versterkt. Het beeld van een messias krijgt in Jesaja ook een nadere invulling, namelijk met die van een lijdende gestalte, de 'dienaar van de Heer'. Door deze dienaar zullen de volken God leren kennen. Bovendien zal Hij, door de schuld van velen op zich te nemen, velen bevrijden. In Jesaja 60-62 krijgt het koninkrijk dat de messias inluidt nadere invulling. Dat koninkrijk is er ook voor blinden, gevangenen, buitenstaanders, et cetera. Het is een rijk waarin verdriet plaatsmaakt voor vreugde, waar recht en gerechtigheid zijn, waar Gods glorie te zien zal zijn voor iedereen.

Heden en toekomst

Aan het begin van deze introductie werd al gezegd dat de profeten niet in de eerste plaats toekomstvoorspellers zijn. Toch voorzeggen zij wel met regelmaat de toekomst voor de mensen die zij toentertijd aanspraken en soms overstijgen hun toekomstvisioenen ook hun eigen tijd. Het lastige is echter dat de profeten lang niet altijd aangeven op welke tijd hun boodschap nu precies betrekking heeft. Bovendien kan een en dezelfde profetie betrekking hebben op iets of iemand uit die tijd, maar eveneens slaan op iets wat in de (verre) toekomst zal plaatsvinden. Het volgende onderscheid kan helpen om de profetieën goed te plaatsen:

- uitspraken over de tijd van de profeet;
- voorspelling van gebeurtenissen die voor ons verleden tijd zijn;
- voorspelling van gebeurtenissen die ook voor ons nog toekomstvoorspellingen zijn.

Daarbij is het goed te bedenken dat we teksten ook in deze volgorde moeten lezen. Eerst dienen we te kijken welke betekenis de tekst had in de tijd van de profeet. Daarna kunnen we bezien of de gebeurtenis inmiddels al is uitgekomen (zoals de uitspraken over Cyrus of de voorzeggingen over een messias). Ten slotte kunnen we bekijken of de voorspelling wellicht pas volledig gaat uitkomen in de (verre) toekomst. Daarbij is het goed te bedenken dat als de tweede soort uit-